

3 Den samiske kulturskolen

Dag Broch, er utdannet adjunkt (1996) fra Høgskolen i Hedmark, avdeling for lærerutdanning, musikklinjen, Hamar og Høgskolen i Oslo, avdeling for estetiske fag, drama og teaterkommunikasjon. Har vært rektor ved Tana kulturskole siden 2000.

Sammendrag

Kulturskole-Norge består av over 400 kommunale kulturskoler av varierende størrelse og kvalitet. Kulturskolene er prisgitt lokaldemokratiets økonomiske prioriteringer. Flere kulturskoler opplever ofte nedskjæringer når kommunen skal vedta sine budsjett. Levende kulturskoler er viktig for at barn og unge skal få utvikle sine kreative og kunstneriske sider. Kulturskolene gir barn og unge sjøltillit, skaper vinnere, er helsebringende og skaper bolyst. Kulturskolene i samiske områder sørger for at samiske barn og unge får utvikla sine kreative og kunstneriske sider. Kulturskolen skal være for alle.

3.1 Innledning

Kulturskole er et lovpålagt kommunalt skoleslag. Skolen rekrutterer elever i hovedsak fra grunnskolen, men i noen kommuner finnes det også tilbud til barnehagebarn og voksne. Kulturskoletilbudet er delfinansiert av brukerbetaling.

I denne artikkelen vil jeg se på hvordan det står til med kulturskoletilbudene for samiske barn og unge. I hvilken grad har samiske barn og unge mulighet til å være elever i kulturskolen i sin kommune og dermed få stimulert og utviklet sine kreative og kunstneriske sider? Jeg undersøker også om det finnes kulturskoletilbud innafor samisk kultur.

De kommunene vi undersøker, er avgrensa til forvaltningsområdet: Guovdageaidnu/Kautokeino, Kárášjohka/Karasjok, Deatnu/Tana, Unjárga/Nesseby og Porsáŋggu/Porsanger kommuner i Finnmark, Gáivuotna/Kåfjord og Lavangen kommuner i Troms, Tysfjord kommune i Nordland, Snåase/Snåsa og Røyrvik kommuner i Nord-Trøndelag. I tillegg har vi tatt med Sør-Varanger kommune for å undersøke en kommune utenfor forvaltningsområdet som har hatt et oppsving i interessen rundt samisk språk og kultur.

3.2 Lovforankring

I opplæringsloven §13-6 Musikk- og kulturskoletilbud heter det: «Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskoletilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet elles.»

Anbefalinger fra Undervisningsdepartementet var da lovparagrafen kom i 1997, at kommunene selv bestemmer omfanget og innholdet i det tilbudet som musikk- og kulturskolen skal gi. Tilbudet skal omfatte både musikkopplæring og opplæring i andre kulturuttrykk. Ved alle musikk- og kulturskoler bør det finnes minst tre ulike tilbud innen musikk og tre ulike tilbud innen andre kulturuttrykk. Variasjonene i hvordan hver kommune løser organiseringa av sin kulturskole, er store. I 2005 framsatte regjeringa Kulturløftet I i Soria Moria-erklæringen. Her var visjonen for kulturskolene at alle barn skulle ha et tilbud om plass i kulturskolen til en rimelig pris

Dette ble fulgt opp i pkt. 4 i Kulturløftet II i 2009: «Det skal gjennomføres et kulturskoleløft slik at alle barn som ønsker det får et kulturskoletilbud av god kvalitet til en rimelig pris.»

3.2.1 Rammeplanen for kulturskolen

Kulturskolene i Norge har i 2016 fått en rammeplan «Mangfold og fordypning». Rammeplanen skal være et styringsverktøy til hjelp for å utvikle kulturskolene, og skal kvalitetssikre at opplæringa blir mer lik i hele Norge.

I rammeplanen er kulturskolens formål: «Kulturskolen skal gi opplæring av høy faglig og pedagogisk kvalitet til alle barn og unge som ønsker det. Formålet med opplæringen er å lære, oppleve, skape og formidle kulturelle og kunstneriske uttrykk.»

Videre er kulturskolens mål: « Kulturskolen skal gi alle elever mulighet til å utvikle kunnskaper og ferdigheter i kunstfag, gi alle elever mulighet til å finne og formidle egne kunst- og kulturuttrykk, styrke elevenes estetiske, sosiale og kulturelle kompetanse, styrke elevenes evne til kritisk refleksjon og selvstendige valg, gi fordypningsmuligheter som kan danne grunnlag for videregående og høyere utdanning innen kunst- og kulturfag, i samarbeid med skoleverket bidra til et helhetlig kunst- og kulturfaglig tilbud til alle barn og unge, som lokalt ressurscenter medvirke til å styrke kulturell kompetanse og utfoldelse, i samarbeid med kulturlivet tilby kunst- og kulturfaglig støtte til opplæring og formidling til hele lokalsamfunnet.»

Kommunens ansvar som skoleeier er at kulturskolens tilbud følger nasjonale føringer gitt i rammeplanen. Kulturskolen skal inngå i kommunens plandokumenter og kan være en del av kommunens strategiarbeid både innen utdanning, kultur og helse.

3.3 Samiske kulturskole tall forteller

Tallmateriale fra GSI (grunnskolenes informasjonssystem) vil belyse i hvor stor grad samiske barn og ungdom får muligheten til å utvikle sin kreativitet og sine kunstneriske sider gjennom kommunale kulturskoler.

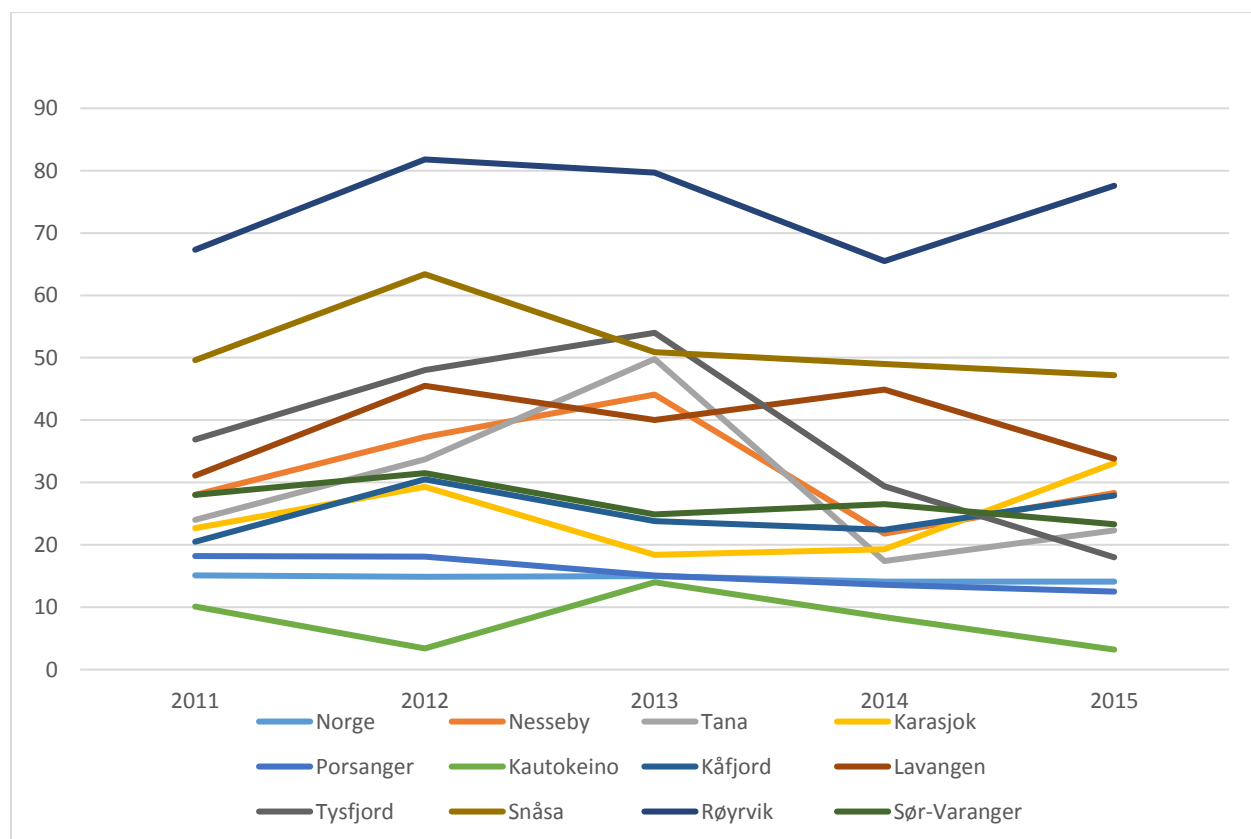
Den nasjonale målsettinga er at 30 % av grunnskoleelevene skal gå i kulturskolen (Stortingsmelding nr. 40 (1992–93) «... vi smaa en alen lange»).

Tabell 3.1 Antall elever i kulturskolen

Figuren viser antall kulturskoleelever i forhold til antall grunnskoleelever.

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Kautokeino	34/338	12/356	50/356	30/359	12/369
Karasjok	83/366	101/345	61/332	63/327	104/314
Tana	86/359	118/350	164/329	56/322	66/296
Nesseby	21/75	25/67	30/68	17/78	28/99
Porsanger	84/460	81/447	67/443	56/412	50/400
Kåfjord	49/239	72/236	55/231	49/219	58/208
Lavangen	37/119	55/121	48/120	53/118	50/148
Tysfjord	75/203	97/202	109/202	62/211	39/217
Snåsa	124/250	147/232	112/220	103/210	100/212
Røyrvik	37/55	45/55	47/59	38/58	45/58
Sør-Varanger	347/1238	380/1206	290/1164	314/1184	275/1179
Norge	93012/ 614413	91519/ 614894	92092/ 615327	87264/ 618996	87836/ 623755

Figur 3.1 Antall elever i kulturskolen i prosent av antall grunnskoleelever

Tabell 3.2 Antall elever i kulturskolen i prosent av antall grunnskoleelever i forvaltningsområdet

2011	2012	2013	2014	2015
30,84	35,3	39	29,2	30,4

Figur 3.1 og tabell 3.2 viser at innafor forvaltningsområdet er det bra kulturskoledekning rundt om i kommunene – med Røyrvik som en overlegen ener (pga. stor grad av gruppeundervisning, bl.a. skolekor) og med Kautokeino som en versting. Vi ser at flere kulturskoler hadde en sterk oppgang i 2013 med påfølgende nedgang i 2014. Det skyldes at avtroppende undervisningsminister Kristin Halvorsen lanserte kulturskoletimen – en gratis kulturskoletime i uka for alle elever på småtrinnet i grunnskolen fra høsten 2013. Den nye Solberg-regjeringa avvikla gratistimen året etter.

Tabell 3.3 Administrasjonsressurs i stillingsprosent

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Kautokeino	0	0	80	45	25
Karasjok	115	50	90	40	20
Tana	70	100	70	85	85
Nesseby	14	14	14	14	14
Porsanger	50	50	50	50	50
Kåfjord	33	33	33	43	43
Lavangen	25	27	25	25	25
Tysfjord	25	25	35	35	35
Snåsa	35	34	40	40	40
Røyrvik	25	25	25	20	10
Sør-Varanger	20	70	60	70	82

Tabellen viser at de fleste kommunene har en liten administrasjonsressurs. De aller fleste kulturskolerektorene har denne jobben kombinert med andre kommunale stillinger. Dette fører til at rektoren har lite tid til utvikling av skolen sin og til nyskapende prosjekter. Økning av administrativ ressurs til kulturskolene i hver enkelt kommune vil kunne bedre denne situasjonen

Tabell 3.4 Undervisningsressurs i stillingsprosent

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Kautokeino	80	50	80	20	30
Karasjok	266	194	90	220	500
Tana	150	228	230	190	154
Nesseby	45	45	30	30	60
Porsanger	270	250	250	230	220
Kåfjord	208	200	167	167	210
Lavangen	98	97	90	161	164
Tysfjord	186	205	149	149	85
Snåsa	165	168	161	152	158
Røyrvik	72	80	80	70	75
Sør-Varanger	840	630	750	780	636

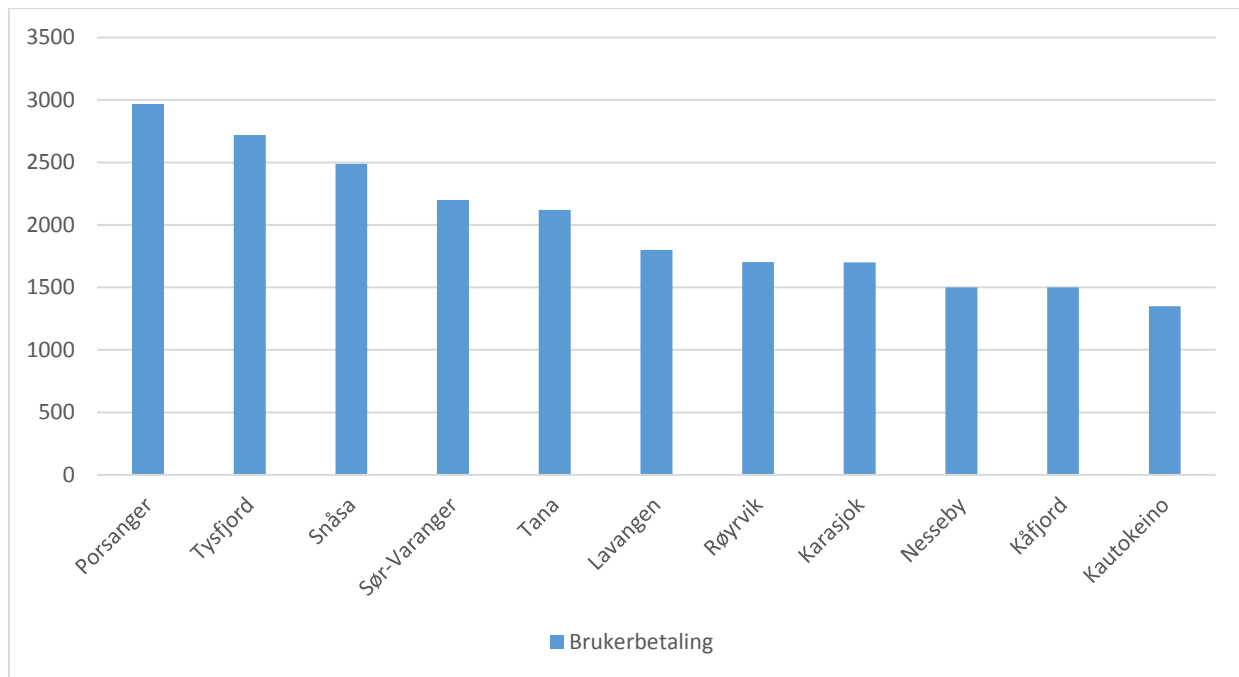
Tabell 3.5 Årstimer

	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016
Kautokeino	348	332	191	191	191
Karasjok	1468	1468	963	1250	2444
Tana	2686	1079	1116	642	783
Nesseby	220	275	250	250	444
Porsanger	2014	1677	1330	1331	1645
Kåfjord	1292	4226	3296	1556	1556
Lavangen	950	1521	1105	970	1101
Tysfjord	1130	3654	1064	1011	630
Snåsa	1214	1263	1385	1134	1184
Røyrvik	615	540	540	540	556
Sør-Varanger	4998	15637	4675	5651	2807

Tabell 3.4 og 3.5 viser til dels store variasjoner fra år til år i enkelte kommuner. Dette kan skyldes flytende grenser mellom kulturskole og grunnskoleressurser, varierende praksis og metode på å telle undervisningstimer og varierende tilgang på lærerkrefter. GSI bærer dessverre preg av for liten kvalitetssikring av innsamlede data fra kommunene. Enkelte av variasjonene ovenfor kan derfor skyldes tastefeil ved registrering.

I småkommuner er det stadig et problem å få ansatt kvalifiserte lærere, da det ofte er snakk om små stillingsprosenter. Det anbefales å opprette interkommunale kulturskolelærerstillinger for å få tak i kvalifisert undervisningspersonell til gode for våre barns kunstneriske utvikling.

Figur 3.2 Høyeste brukerbetalingsats i kr for ett skoleår (de fleste skolene har søskenmoderasjon og rabatt for deltakelse på flere kurs)

Figur 3.2 viser at det koster dobbelt så mye å være kulturskoleelev i Porsanger som i Nesseby, Kåfjord og Kautokeino. Visjonen fra Kulturløftet 1 og 2 er «Kulturskole for alle». Kan slagordet «Kulturskole for alle» brukes så lenge det koster penger å gå der? Bør tilbudet være gratis?

3.4 Den samiske kulturskolen

Etter å ha kartlagt i hvor stor grad samiske barn går i kulturskole, skal vi nå se på om kulturskolene tilbyr kurs innfor samisk kultur, og om det samiske språket er i bruk. Kulturskoler innfor forvaltningsområdet bør ha et særskilt ansvar for å ha samisk kultur på timeplanen, samt sørge for at noen av kursene har samisk som undervisningsspråk.

Tabell 3.6 Tilbud innfor samisk kultur og bruk av samisk språk i kulturskolene

Kautokeino	har alle sine kurs innfor samisk kultur da same er majoritetsbefolkninga her. De fleste kurs har samisk som undervisningsspråk. Om gitarlæreren ikke kan samisk, er repertoaret samisk.
Karasjok	har ingen kurs innfor samisk kultur, men de har tegne- og malekurs hvor undervisningsspråket er samisk.
Tana	har hatt samiskspråklige teatergrupper i hele denne perioden. De har hatt duodji med samisk som undervisningsspråk bortsett fra 2015/2016, men duodji er tilbake på timeplanen igjen fra 2016. Det var et joiketilbud fram til 2014.
Nesseby	bruker samiske sanger og joik i undervisninga og oversetter gjerne sanger til samisk.
Porsanger	har ingen tilbud innfor samisk kultur.
Kåfjord	har musikkbarnehage hvor det samiske språket alltid er til stede gjennom samiske sanger, rim og regler etc. De har nedfelt i planene sine at samisk språk og kultur skal være med i kulturskoleundervisninga.
Lavangen	tilbyr kurs etter etterspørsel. De hadde samisk sang og joik for noen år siden, men etterspørselen ble etter hvert for liten. Musikk-korpset opptrer på samefolkets dag.
Tysfjord	har tilbud innfor hard duodji.
Røyrvik	har ingen tilbud innfor samisk kultur.
Snåsa	har hatt temaet samisk mat. De oppgir også at samiskinspirert musikk skal være en naturlig del av undervisningsrepertoaret, og at de har to lærere med joikeutdannelse.
Sør-Varanger	har hatt et stort joikeprosjekt gående de siste årene. Mer om det nedenfor. Fra 2016 er det oppretta en fast stilling i kulturskolen i samisk kulturfag som skal videreføre joiketilbudet i kommunen.

3.5 Drømmestipendet

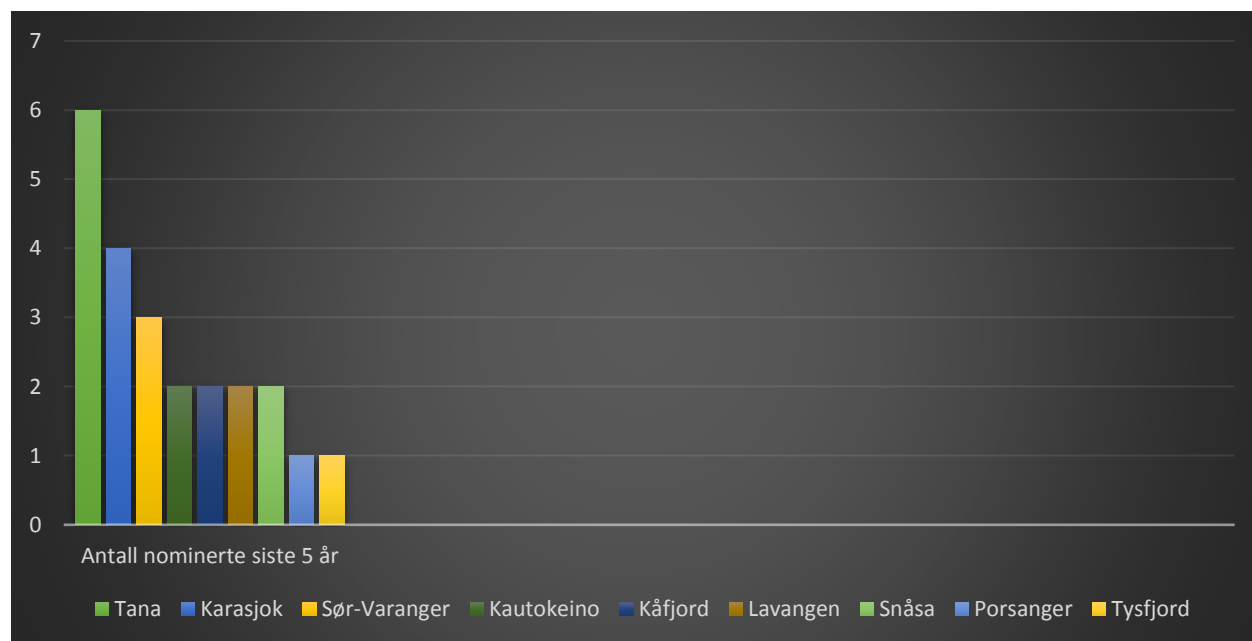
Kulturskolene er leverandører av framtidens kunstnere. Norsk kulturskoleråd har sammen med Norsk tipping opprettet Drømmestipendet, 1 000 000 kroner som deles ut hvert år til 100 talentfulle ungdommer, 10 000 kr til hver. Hver kulturskolerektor i Norge oppfordres hvert år til å nominere unge kunstnerspirer fra sin kommune til drømmestipendet.

Tabell 3.7 Antall nominerte til Drømmestipendet

Tabellen viser antall nominerte de siste fem år, og antall drømmestipendvinnere (d).

	2012	2013	2014	2015	2016
Kautokeino	1	1			
Karasjok	1	1 (d)	1 (d)		1
Tana	1	1 (d)	1	1 (d)	2 (1d)
Nesseby					
Porsanger			1		
Kåfjord	2				
Lavangen	1	1			
Tysfjord			1		
Snåsa	1		1 (d)		
Røyrvik					
Sør-Varanger		2 (1d)	1		

Figur 3.3 Antall nominerte til Drømmestipendet

Her ser vi at Tana er best i klassen med seks nominerte, mens Røyrvik og Nesseby ikke har noen nominerte. Det er kulturskolerektors ansvar å nominere unge talenter til drømmestipendet. Vi ser en klar sammenheng mellom administrasjonsressurs og nominasjoner, ved at de tre kulturskolene som har størst administrasjonsressurs, også har flest nominerte. De to kulturskolene med lavest administrasjonsressurs har ingen nominerte de siste fem årene. Enhver kommune har en ung kunstnerspire som er best i sin kommune, på sitt felt. Denne unge personen fortjener å bli nominert. Alle kommuner i Norge burde få inn i sine tiltaksplaner for barn og ungdom at minst en skal nomineres til drømmestipendet hvert år.

3.6 Tre utvalgte kulturskoler

Vi ser litt nærmere på tre utvalgte kulturskoler: Tana, Kåfjord og Sør-Varanger. Tana og Kåfjord tar vi med fordi de begge har blitt utnevnt til Årets kulturskolekommune, henholdsvis i 2012 og i 1998. Sør-Varanger er valgt fordi de har hatt et svært vellykka 5-årig prosjekt innafor samisk kultur.

3.6.1 Tana kulturskole

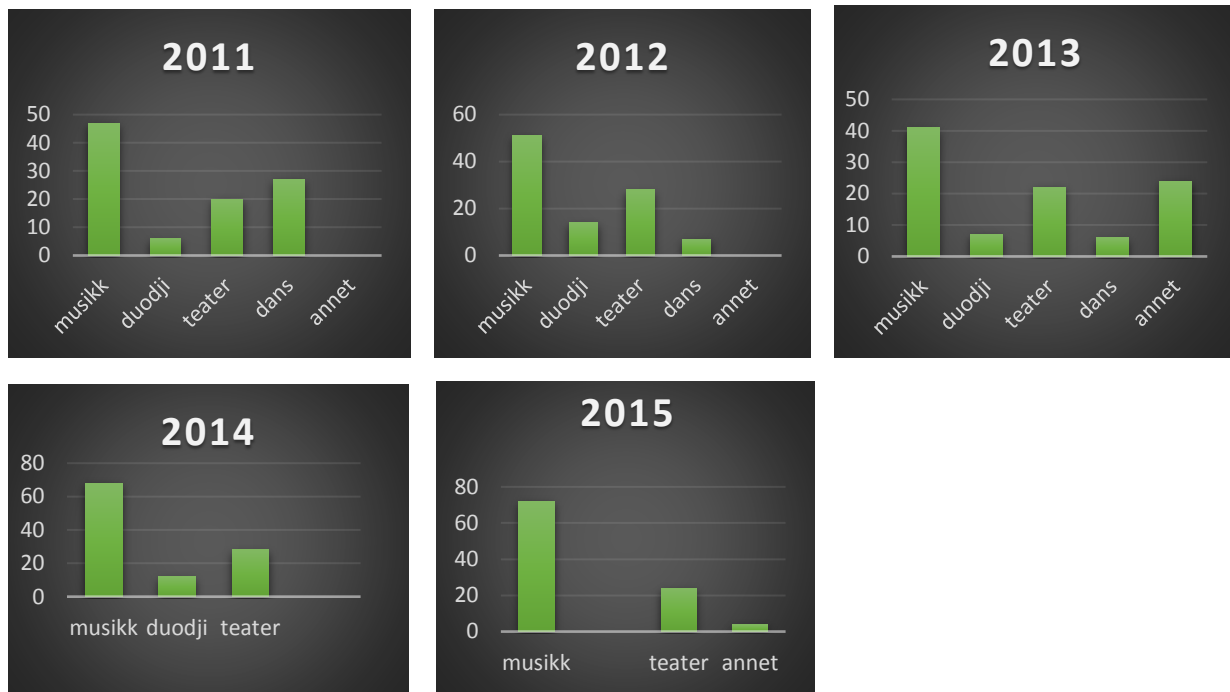
Tana kulturskole er regnet som et av flaggskipene i Kulturskole-Sápmi, og høster stadig vekk lovord om sin virksomhet i media. I 2012 vant Tana kommune prisen som årets kulturskolekommune i Norge. Dokumentet som var grunnlaget for pristildelinga, er gjengitt nederst i dette kapittelet.

Tabell 3.3 viser at Tana har hatt en stabilt stor administrasjonsressurs. Dette skyldes at rektorstillinga er 100 % stilling. Variasjonen i tabellen mellom 70 og 100 % skyldes variasjon i hvor mye rektor har valgt å undervise sjøl de ulike årene.

Tabell 3.4 og 3.5 viser at det har vært en nedgang i undervisningsressursen og dermed også i årstimene de tre siste årene i Tana kulturskole. Dette skyldes politiske prioriteringer i en periode hvor kommunen måtte kutte i budsjettet på grunn av uforutsett overforbruk i helsesektoren.

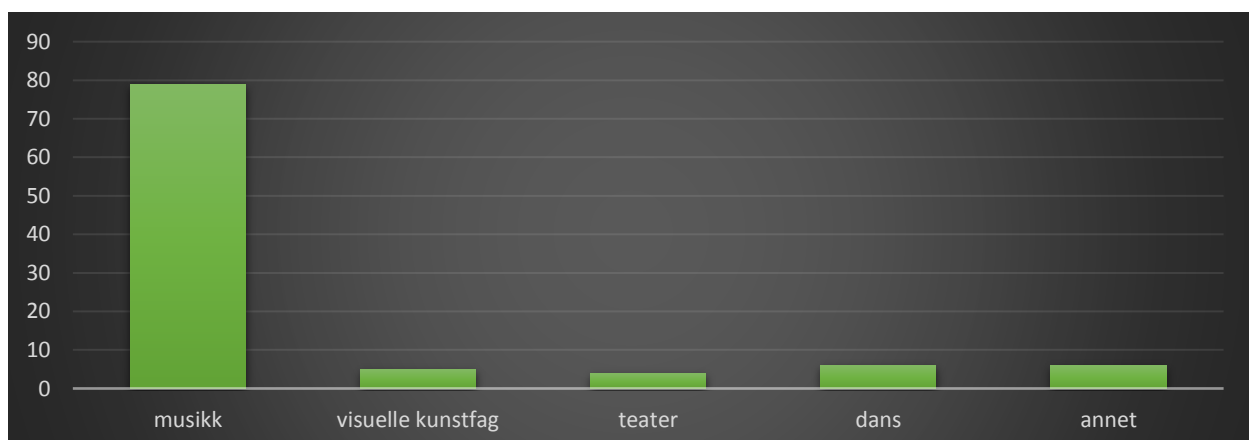
Tana kulturskole oppgir at det for dem alltid har vært viktig å være synlig i media, slik at politikerne blir bevisste på at kulturskolen genererer positiv medieomtale for kommunen. Likeledes er det alltid viktig for kulturskolen i Tana å opptre i kommunestyrets budsjettmøte i desember og invitere lokalpolitikere på alle sine forestillinger.

Figur 3.4 Prosentvis fagfordeling i Tana kulturskole (årstimetall)

Figur 3.4 viser at musikk er det største tilbudet ved Tana kulturskole som i de fleste kulturskoler i Norge. Oppfatninga av Tana kulturskole utad har vært at de er størst på teater, men diagrammene viser at teaterfaget opptar 20–30 % av timetallet. Dette kan forklares med at selv om skolen har flere teatergrupper, så kjører den sjelden parallelle teateroppsetninger, men samler teaterundervisninga i bolker fram mot hver oppsetning. Det kan også forklares med at teater er et gruppetilbud og dermed mindre undervisningsressurskrevende enn musikkundervisning, som ofte er en-til-en-undervisning. Uansett er det nok få av kulturskolene i Norge som har såpass som 20–30 % teater i sin kulturskole. Nedenfor ser vi av fagfordelinga i alle Norges kulturskoler at musikk er klart det største faget i dette skoleslaget, som fram til 1998 het musikksskole.

Figur 3.5 Prosentvis fagfordeling i Norge 2015 (årstimetall)

3.6.1.1 Innstilling av Tana kommune som årets kulturskolekommune i Norge

Blant Tana kommunes politikere har det helt siden etableringa av Tana kulturskole i 1998 vært en tverrpolitisk enighet om at kulturskolen ikke skal røres når det har vært snakk om nedskjæringer i kommunen.

Ved etableringa i 1998 ble det også gjort et særdeles viktig grep som langt ifra er en selvfølge i småkommuner i Norge, nemlig å ha en rektor i 100 % stilling. For å kunne utvikle en kulturskole til å bli noe mer enn en ren undervisningsinstitusjon trengs det en rektor som har tid til å ha full oppmerksomhet på sin skole.

Kommunepolitikerne har også sett og forstått at kulturskolen skaffer kommunen mye positiv medieoppmerksomhet gjennom alle små og store forestillinger som produseres. Kulturskolen i Tana ble etablert i en fase da det var et enormt negativt søkelys på Tana kommune i media på grunn av prostitusjonstrafikk og samisk læreplanstrid. Kulturskolens virksomhet har bidratt til å snu den negative medieoppmerksomheta til et positivt fokus. Blant anna var kulturskolen aktiv i etableringa av Skiippagurrafestivalen – rockefestivalen som snudde mediefokuset på bygda Skiippagurra bort fra prostitusjonsstempelen.

Den samiske læreplanstriden førte også til en del hverdagsrasisme blant barn i Tana. Kulturskolen gikk da sammen med grunnskolene om å arrangere et årlig treff for mellomtrinns elever fra alle de seks grunnskolene i Tana. Det ble et treff der elevene på tvers av geografi og kultur fikk bli kjent med hverandre gjennom å sette opp en forestilling. Nye vennskap oppsto, og brodden ble tatt av fremmedfrykten.

Tana kulturskole har helt siden etableringa vært opptatt av å ha et bredt tilbud. Fra starten av var teater et helt nytt tilbud som ikke fantes i Tana fra før. Teatertilbudet har gradvis blitt bygd ut etter hvert som etterspørselen har økt. De siste årene har vi hatt seks teatergrupper. Tana kulturskole er den ledende kulturskolen i Norge på teater. I 2009 og 2010 var skolen ute i verden og representerte Norge i henholdsvis Nordisk barneteaterfestival og Verdens barneteaterfestival. På begge festivalene ble det framført nyskrevet samisk dramatik.

Tana kommune tilhører det samiske forvaltningsområdet. Dette gir kulturskolen et særskilt ansvar for å løfte fram samisk språk og kultur og ha dette som en naturlig del av sitt virke. Derfor er halvparten av kulturskolens kurs retta inn mot samisk kultur og har samisk som undervisningsspråk. Tana kommune får god hjelp av Sametinget til finansiering og gjennomføring av samiske tiltak, også i kulturskolen. I år har kommunen, etter et par års planlegging og politiske diskusjoner, fått midler til et prosjekt som heter Sámi Mánaidteater / Samisk barneteater, hvor Tana kommune på sikt ønsker å huse et kompetansesenter for samisk barneteater som skal serve hele det samiske området.

Et anna eksempel på politikernes handlingsdyktighet i Tana kommune når det gjelder satsning på kultur, er at Tana kommune var en av de første kommunene i Finnmark til å skaffe seg en musikkbinge til beste for unge musikkutøvere i Tana. Deanu musihkkaluoggu / Tana musikkbinge brukes flittig av både kulturskoleelever og tidligere kulturskoleelever til samspill, hovedsaklig innen rockesjangeren.

Kulturskolen har også hatt en sentral rolle i utviklinga av Tana Vintermarked som starta opp i 2004 som en festival i forbindelse med at Europas lengste sledehundeløp passerer rett gjennom Tana bru sentrum. Da står bygda på hodet med stort folkeliv. Fra en utendørs snøscene er det et rikt underholdningstilbud, med blant anna et sterkt innslag av syngende, joikende og dansende kulturskoleelever. Ett av varemerkene under markedet er snøskulpturparken som kommer opp hvert år, med et hundespenn i snø og en ulende hund inni en sol som et fast innslag blant mange andre skulpturer. Dette snøarbeidet styres av kulturskolen, med både kulturskoleelever og grunnskoleelever i sving.

Men størst i Tana kulturskole er teater. Teaterfaget er perfekt for kulturskolene, da det rommer alle fag; drama, musikk, dans og form/farge/duodji. Ved å være teaterlever i Tana får barna en bred kompetanse og ikke minst en god porsjon sjøltillit. Hvert sjette år har Tana kulturskole valgt å sette opp en stor fellesforestilling hvor samtlige elever bidrar, for nettopp å synliggjøre at alle fagene i skoleslaget er til stede i teateret. I 2000 satte de opp den første, som også var den første tospråklige norsk-samiske forestillinga, «Ild for Live» av Erling Pedersen. I 2006 satte de opp «En midtsommernattsdrøm» av W. Shakespeare og i 2012 den egenproduserte «Dobbelis Samu / Bortenfor disen» som en avslutning på Norsk kulturskoleråds utviklingsprosjekt «KOM i Fokus» som skolen hadde vært med på.

I mars 2011 var Tana kommune arrangør av Finnmark kulturskolefestival, som er en unik festival i Norge. Ordfører Frank M. Ingilæ sto for den offisielle åpninga, og her er et utdrag fra talen hans, som på mange måter viser hvilken støtte Tana kulturskole har i den politiske ledelsen:

«Kulturskolefestivalen har fått navnet ‘BOAÐE’ på samisk, som betyr ‘Kom’. Finnmark kulturskolefestival er helt unik i landssammenheng, og det er noe de andre fylkene i landet kan misunne oss finmarkingane. Det er ingen andre fylker som arrangerer kulturskolefestival som vi gjør.

‘Det bor en kunstner i oss alle’, det er bare det at vi må finne den frem. Her er kulturskolen svært viktig fordi den gir muligheter til nettopp det. Dessuten så er det å stimulere til kreativitet utrolig viktig for at samfunnet skal kunne videreutvikles på alle områder. (...)

I Tana er vi veldig stolte av kulturskolen vår, som er blitt en institusjon innen teater, musikk og kunst. Kulturskolen med ansatte, elever og foreldre utgjør mye av ‘pådriverne’ i det som vi definerer som ‘det gode liv i Tana’. I Tana har vi vårt samiske barneteater som har representert Norge i utlandet flere ganger på internasjonale teaterfestivaler. (...)

Jeg er veldig stolt over hva vi får til her i Tana. Jeg trur at en svært stor del av kommunens innbyggere og ikke minst tilreisende vil få stor glede av det som skjer i Tana i dagene og ukene fremover.»

Med denne begrunnelsen fremmer Norsk kulturskoleråd avd. Finnmark forslag om at Tana kommune blir kåret til årets kulturskolekommune 2012.

Styret i Norsk kulturskoleråd avd. Finnmark v/Arne Leikvoll, leder

3.6.1.2 Sámi mánáidteahter – Samisk barneteater

Sámi mánáidteahter er et prosjekt i Tana kulturskole som får faste bevilgninger fra Sametinget hvert år. I prosjektbeskrivelsen heter det at «Sámi mánáidteahter skal, gjennom et profesjonelt teater og god scenekunst, gi barn, unge og voksne i Sápmi tilhørighet til samisk språk og kultur». Om målsettinga til Sámi mánáidteahter heter det: «... å kunne produsere barneteater med høyt faglig og kunstnerisk nivå, på alle fagfelt i teateret, basert på ny samisk dramatikk (...) et kompetansesenter innenfor samisk teater for barn i Sápmi.»

Prosjektet er viktig på den måten at det gir samiskspråklige barn en alternativ språkarena. Mange barn har kun sameskolen som samisk språkarena på grunn av at de kommer fra tospråklige hjem hvor norsk ofte er «vinnerpråket». I det samiske barneteateret får de en ny og viktig språkarena. All undervisning foregår på samisk. Barna får bruke samisk på scenen. De tar imot applaus og får en større selvtillit og stolthetsfølelse rundt det samiske språket. De reiser på turné i Sápmi, og får blant annet oppleve å komme til Inari. Der er det en flott teatersal på Sajus – sametingsbygninga. Dit kommer det samiskspråklige finske skolebarn fra hele Nord-Finland i busser fra Utsjoki i nord til Vuotsu i sør og Karigasniemi i vest. Andre steder det samiske barneteateret har turnert, er: Karasjok, Kautokeino, Alta, Oslo, Lingen (Tyskland) og Klaksvik (Færøyene).

Bilde 3.1 Fra Tana kulturskole / Sámi mánáidteahters oppsetning «Sunna Šiella» av Inger Margrethe Olsen i 2010. I midten hovedrolleinnehaver Aina Helene Guttorm Einarsen, som i 2015 fikk Drømmestipendet.

3.6.2 Kåfjord kulturskole

Kåfjord kulturskole ble etablert i 1979, den gang som Kåfjord musikk-skole. Musikk-skolen utvidet etter hvert virksomheten med både kunstverksted i 1994 og fotografisk verksted i 1997. Kulturskolen har som mål å gi meningsfylte tilbud til kommunens innbyggere. I Kåfjord legger de særlig vekt på å skape arenaer for mennesker med behov for spesielt tilrettelagt undervisning. Kulturskolen er en sentral kulturinstitusjon og et ressurs-senter i kommunen og fungerer som brobygger mellom generasjoner, bygder og ulike kulturelle tradisjoner. Kulturskolen er også ute ved kommunens barnehager i form av musikkbarnehage. Kåfjord ble utnevnt til Årets kulturskolekommune i 1998. Skolen er størst på musikk og har fostret flere kulturarbeidere og kunstnere opp gjennom årene.

Tabell 3.1 viser at elevtallene når det gjelder grunnskoleelever har vært stabile den siste femårsperioden. I tillegg har Kåfjord et tilbud for barnehagebarn og også noen vokselever.

Tabell 3.3 og 3.4 viser at administrasjonsressursen og undervisningsressursene også har vært stabile de siste fem årene, mens den innrapporterte timetallbruken i tabell 3.5 har variert sterkt. Dette forklares med et prosjekt som heter kunstens uke hvor kulturskolen driver intensiv undervisning i alle grunnskolene i Kåfjord.

Figur 3.6 Prosentvis fagfordeling i Kåfjord kulturskole (årstimetall)

Figur 3.6 synliggjør at Kåfjord kulturskole driver mest med musikk.

3.6.2.1 Kunstens uke

Kåfjord kulturskoles prosjekt «Kunstens uke» har hatt som målsetting «å skape økt kulturforståelse gjennom mangfoldige kulturuttrykk» der aktivt samarbeid mellom elever og profesjonelle kunstnere står sentralt. Alle grunnskoleelevene skal nås, og barnehagebarn skal også involveres. Samarbeid med Riddu Riddu har vært av stor betydning. Erfaringene med prosjektet er svært gode. En av hovedtankene med prosjektet har vært å «ta det fra Riddu, gjøre vår egen vri på det – og så føre det tilbake til Riddu».

Eksempler:

I 2010 ble «Reindans/Boazodansa» brukt, en utrolig spennende forestilling med film, dans og musikk. Den ene av danserne, Simone Grøtte Pedersen, og komponisten av musikken, Herman Rundberg, hadde workshops for elevene som kom inn til kulturskolen. Det ble arbeidet med dans og filmmusikk etter at elevene hadde sett en «teaser» fra prosjektet Reindans der hensikten var å inspirere dem til innsats.

Kulturskolens kunsthøyskole, Eva Jørgensen, hadde maleworkshop på kunstverkstedet med bevegelse som tema, inspirert av reinsdyras mektige bevegelser slik elevene så det på teaseren. En god del av elevbildene ble stilt ut på Riddu Riddu i 2011. Selve forestillingen ble vist både som skole- og kveldsforestilling. En magisk opplevelse, sa mange, ikke minst på grunn av den fantastiske scenen og en nydelig lyssetting.

I 2011 ble konseptet «Indigenous Street» brukt, ledet på Riddu av Nina Erdahl. På grunn av 22. juli ble ikke produksjonen framført på Riddu. Nina Erdahl ble hyrt inn til Kunstens Uke i oktober 2011. I kunstens uke fikk det navnet «Retro Street». I tillegg til Nina Erdahls workshop med søm og design var det workshops i dans, graffiti, pop-art, musikk og collage. Ungdomsskoleelevene i hele kommunen kunne velge blant disse aktivitetene og hadde så framføring på et kveldsarrangement. I tillegg hadde barneskoleelevene samarbeid med de tre husflidslaga i kommunen. Også her ble det jobba med temaet «Retro», og resultatene ble vist fram. Barnehagebarna fikk også gå på den store catwalken, der avslutninga av uka ble arrangert. De gikk med gamle klær og var veldig stolte over å delta sammen med alle de store elevene! Gruppe med spesielle behov «Gledesprederne» laga retro-klær på sin arbeidsplass og var med på catwalken.

Siden Kåfjord kulturskole har problemer med å skaffe lærerkrefter til dans, hyrte de inn en av sine tidligere elever som er utdanna på Bårdar Akademiet i Oslo, til å reise rundt på alle skolene i løpet av Kunstens uke. Hun nådde ut til alle elevene fra 1. til 7. trinn med sitt ungdommelige danseopplegg og vakte stor begeistring både hos elever, lærere og foreldre.

«Saddji» ble vist på Riddu sommeren 2012. Kunstnerne Asbjørn Forsøget og Ann Christin Nordberg tilrettela en forestilling/workshop for de 70 mellomtrinnslevene i Kåfjord-skolen. Skolene hadde i forkant jobbet litt med Nils A. Valkeapää sine vers, som forestillinga var bygget på, så gjennomføringa med dikt og tilrettelagt musikk fungerte flott. Barnehagene fikk også en versjon av «Saddji» noen uker etterpå.

I 2015 hadde kunstens uke søkelys på «kvensk språk og kultur» – et samarbeid med blant andre Kvensk kultursenter.

Kåfjord kulturskole arbeider alltid med å få god pressedekning av «Kunstens Uke».

Bilde 3.2 Tidligere kulturskolerektor i Kåfjord kulturskole Liv Mæsel Rundberg var rektor fra 1990 til 2012, da ho ble pensjonist. Her avbildet da ho mottok Kongens fortjenestemedalje i sølv i 2011.

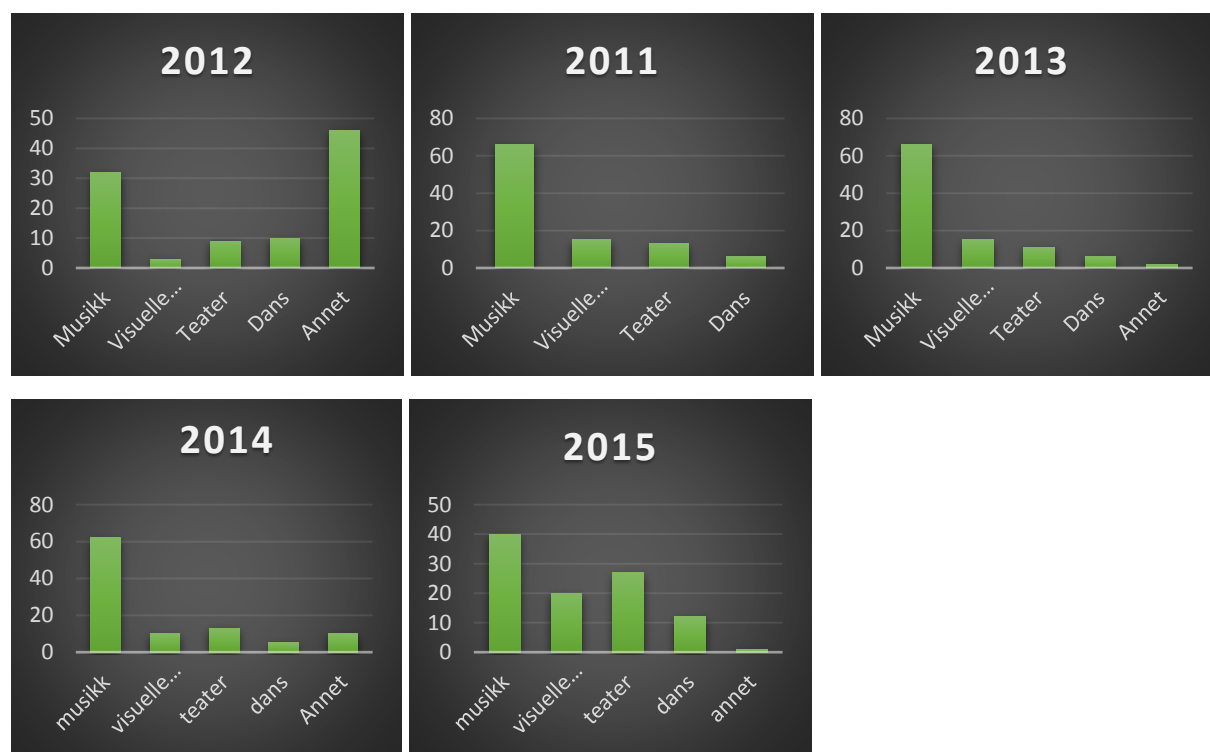

3.6.3 Sør-Varanger kulturskole

Sør-Varanger kulturskole ble startet i 1984. Skolen er også et av flaggskipene i Finnmark. Sør-Varanger er en bykommune, med store avstander ut til distriktsskolene. Men det tilbys kulturskoleundervisning på alle grunnskolene ved hjelp av ambulerende lærere. Sør-Varanger kulturskole er den eneste i denne undersøkelsen som oppgir at de har betydelige ventelister.

Tabell 3.1, 3.4 og 3.5 viser at Sør-Varanger kulturskole er utsatt for innsparingstiltak i 2015.

Figur 3.7 Prosentvis fagfordeling i Sør-Varanger kulturskole

3.6.3.1 Joikeprosjektet i Sør-Varanger / Máttá Varjjaga juoigan prošeakta

Prosjektet ble starta med ønske om å styrke oppvekstmiljøet for samiske barn og unge i kommunen. Det overordnede målet ble satt til «å styrke samiske barn og unges identitet». Prosjektperioden var fra 2011 til 2016 og ble avslutta i mai 2016 med en stor festforestilling med 160 barn på scenen. Under forestillinga sa ordfører Rune Rafaelsen at et slikt prosjekt var utenkelig i Sør-Varanger for bare ti år siden.

Prosjektet er drevet av kulturskolen i nært samarbeid med barnehager, skoler og det lokale kulturliv. Elever i grunnskolen som får samiskundervisning, og den samiske avdelinga i Sandnes barnehage har fått en bolc av prosjektet. En annen bolc har inkludert alle barn i barnehager og grunnskoler i Sør-Varanger. Slik har det blitt spredt generell kunnskap om samisk språk og kultur

til alle. Alle får kunnskap om vår felles kulturarv i Finnmark. Dette omtales som suksesskriteriet i prosjektet: at alle er inkludert, samtidig som den samiske arenaen styrkes.

Det samiske foreldrenettverket i Sør-Varanger har vært en viktig samarbeidspart. På grunn av forskninga har det vært brudd i overføringa av kunnskap mellom generasjoner. Dette prosjektet har vært en vei å gå i en tilbaketakelsesprosess.

Prosjektet omtales som unikt fordi det er en modell som omfatter flest norsktalende samer, der man har utvikla en metode som ivaretar språk, kultur og arenabygging blant samiske barn og unge, og samordner tilbud i skoler og barnehager og kulturskolen med utgangspunkt i lokale forhold.

Barna fikk lære om joik, prøve ut sin joikestemme, lære flere joiker og bli kjent med fortellertradisjonen som er nært knytta til joiken. Samisk språkinnlæring var naturlig nok også sentral. De ansatte i barnehager og skoler fikk kursing i samiske ord og begreper og joik. Kursdeltakere som sjøl er samer, uttrykte at prosjektet har hjulpet dem til å akseptere og tørre å ta fram sin samiskhet ved at samisk språk og kultur har blitt framsnakka på arbeidsplassen.

Prosjektleder har vært Annemarie Kjeldsø fra kulturskolen. Faglig leder har vært lærer, joiker og artist Berit Alette Mienna, og Halvdan Nedrejord har vært med som musikk lærer med vekt på rytmer, både vokale rytmer og trommer. Første året gikk prosjektet en gang pr. mnd. gjennom hele skoleåret. Aktivitetsnivået i prosjektet videre har vært tre til fem ganger i året, omtrent en uke hver gang. I en prosjektuke har prosjektet rukket over ca. 250 barn.

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringa (KKS) har støtta prosjektet, og joikeprosjektet har levert et praktisk undervisningsopplegg med joik som ligger på deres hjemmesider. Dette opplegget var en periode det mest nedlastede undervisningsopplegget på KKS' hjemmesider. Prosjektet videreføres som et fast tilbud gjennom en fast stilling i kulturskolen innafor samisk kulturfag. Samarbeidsmodellen mellom skoler, barnehage, det lokale kulturliv og kulturskolen skal utvikles videre.

Bilde 3.3 Barn i joikeprosjektet opptre på samefolkets dag på Kirkenes skole i 2013

3.7 Avslutning

Kulturskolene er sikret mot nedleggelsesspøkelset gjennom § 13-6 i opplæringsloven. Kommuneøkonomien og lokalpolitikernes disposisjoner avgjør størrelsen på kulturskolen. De langt fleste kulturskolene i denne undersøkelsen er tildelt en for liten administrasjonsressurs. Skal kulturskolen bli et lokalt ressurscenter, må de ha en ledelse, en kulturskolerektor som har handlingsrom til å gjennomføre utviklingsarbeid. En klar anbefaling er at alle våre kulturskoler i norsk Sápmi bør ha minst 75 % kulturskolerektor. Lokalpolitikerne må ta inn over seg hvor viktig en sterk kulturskole er for bolyst, trivsel og helse, herunder rusforebygging og selvmordsforebygging. En måte å øke lokalpolitikernes bevissthet rundt kulturskolens rolle i lokalsamfunnet er å behandle den nye rammeplanen politisk.

I små kommuner har kulturskolen ofte problemer med å få ansatt faglærere på grunn av at behovet gjerne er en delstilling, og ingen flytter til ytre Auskarnes kommune for å jobbe som 10 % ballettpedagog. Det anbefales å opprette interkommunale kulturskolelærerstillinger for å få tak i kvalifisert undervisningspersonell til gode for våre barns kunstneriske utvikling.

Kan slagordet «Kulturskole for alle» brukes så lenge det koster penger å gå der? Bør tilbudet være gratis? Skeptikere hevder at skolen vil bli oversvømt av umotiverte elever. Prøveordninger med gratis kulturskole i en del kommuner i Norge viser noe annet. Det anbefales å fjerne brukerbetalinga for kulturskolen, slik at skoleslaget blir for alle.

Kulturskolene driver med grunnopplæring, men også med talentutvikling. Det må være rom for å ta seg av talentene og hjelpe dem opp og fram. Blant annet bør alle kommuner i Norge få inn i sine tiltaksplaner for barn og ungdom at minst en skal nomineres til Drømmestipendet hvert år.

Kommuner innafor forvaltningsområdet har et særskilt ansvar for å ha samisk kultur på timeplanen. Det anbefales at Sametinget setter av midler med stimuleringsmidler til kulturskoler innafor forvaltningsområdet.

Referanser

Grunnskolens informasjonssystem <https://gsi.udir.no/tallene/>

«Kulturskoleløftet – Kulturskole for alle», Kulturskoleutvalget 2010

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/rapporter/kulturskoleloeftet_ok.pdf

St.meld. nr. 40 (1992–93) ... vi smaa en Alen lange; Om 6-åringer i skolen – konsekvenser for skoleløpet og retningslinjer for dets innhold.

Rammeplan for kulturskolen

http://www.kulturskoleradet.no/upload/bruker/dokumenter/Om_oss/Landsmotet/2014/08_Rammeplan_for_kulturskolen.pdf

Rapport for 2010 og 2011. Gaivuona Kulturskuvla/ Kåfjord Kulturskole. Liv Mæsel Rundberg

Prosjektbeskrivelse Sámi mánáidteahter

E-post fra kulturskolerektor Halvard Lyshaug i Kåfjord

E-post fra prosjektleder Annemarie Kjeldsøe i Sør-Varanger

E-poster fra kulturskolene i Karasjok, Kautokeino, Lavangen, Nesseby, Porsanger og Snåsa

«Kulturskole for alle?» Pilotundersøkelse om kulturskoletilbudet – Telemarksforskning

http://www.kulturskoleradet.no/upload/bruker/dokumenter/Dokumentarkiv/10_Forskning/2009_Kulturskole_for_alle_-_rapport_Telemarksforskning.pdf

www.kafjord.kommune.no

www.sor-varanger.kommune.no

https://no.wikipedia.org/wiki/Liv_Rundberg

www.kulturskoleradet.no

www.drommestipendet.no

www.royrvik.kommune.no

www.tysfjord.kommune.no